

Universiteit Utrecht

De longitudinale relatie tussen disciplinerings technieken van moeders en
agressief gedrag bij jonge kinderen: de modererende rol van geslacht

Masterthesis

Universiteit Utrecht

Masteropleiding Pedagogische Wetenschappen

Masterprogramma Orthopedagogiek

van Dun, T. (3950875) en van Eijl, I. S. (3924416)

Eerste beoordelaar: Meike Slagt

Tweede beoordelaar: Kirsten Buist

6 juni 2014

Voorwoord

Voor u ligt de masterthesis ‘de longitudinale relatie tussen disciplinerings technieken van moeders en agressief gedrag bij jongere kinderen: de modererende rol van geslacht’. Deze thesis is geschreven in het kader van de masteropleiding Orthopedagogiek aan de Universiteit van Utrecht. Er zijn twee onderzoeksvragen onderzocht. Deze vragen zijn verdeeld tussen beide studenten, waarbij Tessa van Dun inconsequentie heeft bestudeerd en Iris van Eijl overreactiviteit. We hebben intensief samengewerkt bij het schrijven van deze thesis.

Middels dit voorwoord willen we onze begeleidster Meike Slagt bedanken voor haar hulp en feedback tijdens het gehele proces. Ten tweede willen wij alle deelnemers van het onderzoek bedanken voor hun deelname. Zonder hun tijd en moeite was het onmogelijk om dit artikel te schrijven. We hebben het afgelopen jaar met veel enthousiasme en toewijding aan het artikel gewerkt en wensen u veel leesplezier.

Tessa van Dun

Iris van Eijl

Utrecht, 2014

Samenvatting

Achtergrond: Externaliserende gedragsproblemen zijn de meest voorkomende en persistente problemen in de kindertijd. Er is een sterke relatie tussen agressie in de vroege kindertijd en latere psychopathologie. Deze studie onderzoekt de relatie tussen disciplineringsstechnieken van moeders en agressief gedrag bij kinderen. Ook wordt onderzocht of deze relatie sterker is voor jongens of voor meisjes. Meerdere onderzoeken hebben aangetoond dat de disciplineringsstechnieken inconsequentie en overreactiviteit agressie bij jonge kinderen kunnen veroorzaken en in stand kunnen houden. **Methode:** Voor dit onderzoek zijn Nederlandse kinderen, 135 jongens en 129 meisjes, in de leeftijd van vier tot zeven jaar onderzocht. Daarnaast hebben 264 moeders verschillende vragenlijsten ingevuld. De vragen hadden betrekking op de inconsequentie en overreactiviteit van moeders en de mate van agressie bij jonge kinderen. Er is een multiële regressievergelijking uitgevoerd om de relatie te toetsen. **Resultaten:** De regressievergelijking liet geen significante relatie zien tussen inconsequentie en overreactiviteit van moeders en de mate van agressie bij jonge kinderen. Daarnaast was er geen significant modererend effect van geslacht. **Discussie:** Er is gebleken dat inconsequentie en overreactiviteit van moeders geen voorspellers zijn voor de mate van agressie van jonge kinderen. In het onderzoek is daarnaast geen ondersteuning gevonden voor de verwachting dat de relatie tussen inconsequentie en overreactiviteit en de mate van agressie sterker zou zijn voor jongens dan voor meisjes. Verklarende factoren en implicaties voor vervolgonderzoek worden besproken.

Trefwoorden: inconsequentie, overreactiviteit, agressie, geslacht, jonge kinderen, moeders

Abstract

Background: Externalizing behaviour problems are the most common and persistent problems in childhood. There is a strong relationship between aggression in early childhood and later psychopathology. This study examines whether there is a relationship between maternal discipline techniques and aggressive behaviour in children and if this effect is stronger for boys than for girls. Several studies have shown that parenting techniques like inconsistency and overreactivity can cause and maintain aggression in toddlers. **Method:** For this study 135 boys and 129 girls aged four to seven years were examined. In addition, 264 mothers completed several questionnaires. The questions concerned the inconsistency and overreactivity of mothers and the level of aggression in toddlers. Multiple regression analyses were conducted to test the relationships. **Results:** The results showed no significant relationships between inconsistency and overreactivity of mothers and the level of aggression

in toddlers . In addition, there was no significant moderating effect of gender. **Discussion:** Inconsistency and overreactivity of mothers were no predictors of the degree of aggression in young children. In addition, no support was found for the expectation that the relationship between inconsistency and overreactivity and the level of aggression would be stronger for boys than for girls. Possible explanations and implications for future research are discussed.

Keywords : inconsistency, overreactivity, aggression, gender, young children, mothers

De longitudinale relatie tussen disciplinerings technieken van moeders en agressief gedrag bij jonge kinderen: de modererende rol van geslacht

Uit rapportage van ouders blijkt dat 7% tot 24% van de twee- tot driejarige kinderen gedragsproblemen en sociaal-emotionele problemen ondervinden (Briggs-Gowan, Carter, Moye Skuban, & McCue Horwitz, 2001). Volgens Meunier et al. (2011) zijn externaliserende gedragsproblemen de meest voorkomende en persistente problemen in de kindertijd. Deze gedragsproblemen worden ingedeeld in onoplettendheid, hyperactief en impulsief gedrag aan de ene kant en agressief, oppositioneel en antisociaal gedrag aan de andere kant (Wicks-Nelson & Israel, 2012). In dit onderzoek wordt met name op agressief gedrag ingegaan. Agressie kan gedefinieerd worden als gedrag met de intentie om anderen schade te berokkenen (Brook, Zheng, Whiteman, & Brook, 2001). Agressief gedrag kan zorgen voor zowel fysieke als psychische schade aan een ander. Voorbeelden van agressie zijn duwen, slaan of het intimideren van anderen (Brook et al., 2001).

Agressie op jonge leeftijd blijkt een voorspeller te zijn van latere problemen. In de vroege kindertijd kan al agressie voorkomen, zoals het afpakken van speelgoed en het slaan van andere kinderen (Del Vecchio & O'Leary, 2006; Fagot & Hagan, 1985; Hay, Castle, & Davies, 2000). Deze vroege agressie kan voorspellend zijn voor latere psychopathologie. Psychopathologie die voortkomt uit deze agressie uit zich onder andere in middelenmisbruik, slechte relaties met leeftijdsgenoten, delinquentie, schooluitval en andere school gerelateerde problemen (Ang, 2008; Hinshaw, 1992; Russel, Hart, Robinson, & Olsen, 2003; Stormshak, Bierman, McMahon, & Lengua, 2000). Jongens lijken het grootste risico te lopen om op latere leeftijd problemen te ontwikkelen door agressief gedrag (Broidy et. al., 2003; Chen, 2010; Chen et al., 2009). Het is daarom belangrijk inzicht te verkrijgen in de voorspellers van agressie en daar interventies op richten (Campbell, Shaw, & Gilliom, 2000; Del Vecchio & O'Leary, 2006). Hiermee vermindert de kans dat normatief agressief gedrag overgaat in stoornissen. Een belangrijke voorspeller van vroege agressie is opvoeding, met name disciplinerings technieken van ouders.

Uit onderzoek blijkt dat agressief gedrag van kinderen samenhangt met opvoeding (Ang, 2008; Chen, Wu, Chen, Wang, & Cen, 2009; Meunier et al., 2011; O'Leary, Slep, & Read, 1999; Patterson, DeBaryshe, & Ramsey, 1989). Opvoeding speelt een grote rol in de sociale en gedragsmatige ontwikkeling van kinderen, met name tijdens de eerste levensjaren (Carlo, Raffaelli, Laible, & Meyer, 1999; Chen et al., 2009). Meerdere onderzoeken hebben aangetoond dat ineffectief ouderschap, en de daarbij behorende disfunctionele disciplinerings technieken, agressie kan veroorzaken en in stand kan houden (Ang, 2008; Chen

et al., 2009; Patterson et al., 1989). Het veranderen van disciplinerings technieken bij de opvoeding kan agressief gedrag van kinderen verminderen (O’Leary et al., 1999). Echter, opvoeding en de invloed hiervan zou verschillen tussen jongens en meisjes (Carlo et al., 1999; Prinzie, 2004). Het is daarom interessant om de relatie tussen agressief gedrag bij jongens en meisjes en opvoeding van ouders te onderzoeken. De algemene vraagstelling van dit onderzoek is *“Is de relatie tussen disciplinerings technieken van ouders en agressief gedrag bij kinderen sterker voor jongens dan voor meisjes?”*

Een inconsequente disciplinerings techniek blijkt een rol te spelen bij agressief gedrag van kinderen (Meunier et al., 2011). Bij een inconsequente disciplinerings techniek is er sprake van onvoorspelbaar disciplinair gedrag jegens kinderen (Boudewijnse, Lokven, & Oskam, 2005). Deze inconsequente disciplinerings techniek kan optreden in twee vormen; tijdelijke en situationele disciplinele inconsequentie (Dwairy, 2010). Dit houdt in dat er sprake is van het gebruik van uiteenlopend disciplineringsgedrag door de jaren heen en per situatie, zoals het wisselend reageren op het gedrag van het kind (Dwairy, 2010; Gardner, 1989). Dit kan leiden tot de ontwikkeling van agressief gedrag bij kinderen (Loeber & Hay, 1997; Meunier et al., 2011). De agressie die voortkomt uit inconsequente disciplinerings kan verklaard worden door de invloed hiervan op de emotieregulatie van kinderen (Duncombe, Havighurst, Holland, & Frankling, 2012). Jonge kinderen leren door middel van verschillende strategieën om hun emoties te reguleren (Dwairy, 2010). Dit wordt door een inconsequente disciplinerings techniek minder goed aangeleerd, aangezien de strategieën soms worden afgekeurd en soms worden bekrachtigd door ouders (Ang, 2008; Dwairy, 2010). Dit emotieregulatie probleem heeft direct effect op agressie. Doordat kinderen hun emoties niet in bedwang kunnen houden, zullen ze eerder agressie vertonen als ze bijvoorbeeld hun zin niet krijgen. Daarnaast is het waarschijnlijk dat wanneer kinderen hun emoties niet leren reguleren de ontwikkeling van de Theory of Mind wordt ondermijnt (Happé & Frith, 1996). Theory of Mind is de mogelijkheid van individuen om mentale toestanden, zoals emoties, af te leiden bij anderen en bij zichzelf (Happé & Frith, 1996; Sutton, Smith, & Swettenham, 1999; Wicks-Nelson & Israel, 2012). Als deze niet goed ontwikkeld is, kunnen kinderen het gedrag van anderen niet verklaren of voorspellen. Dit kan leiden tot inadequate reacties op gedrag en emoties van anderen, zoals agressie (Happé & Frith, 1996; Sutton et al., 1999). Inconsequente disciplinerings zou slechtere prestaties op Theory of Mind taken kunnen voorspellen (Ang, 2008) en kan daarmee leiden tot agressief gedrag (Sutton et al., 1999; Wicks-Nelson & Israel, 2012). Inconsequente disciplinerings heeft daarmee, naast de invloed op agressief gedrag bij

kinderen, invloed op de emotionele en sociale ontwikkeling van kinderen (Arnold, O'Leary, Wolff, & Acker, 1993).

Een andere disciplineringsstechniek die een rol blijkt te spelen bij de ontwikkeling van agressief gedrag is overreactiviteit (Meunier et al., 2011). Overreactiviteit is de mate waarin ouders agressief reageren op hun kinderen (Boudewijnse et al., 2005). Dit kan fysieke agressie zijn, maar ook verbale agressie, zoals schreeuwen, commanderen, dreigen en frequente negatieve kritiek (O'Leary et al., 1999). Eerder onderzoek laat zien dat overreactiviteit van ouders kan leiden tot externaliserende problemen in het algemeen door modeling van agressie en beschuldigend gedrag (Arnold et al., 1993; Brook et al., 2001; Hill, 2002; O'Leary et al., 1999; Prinzie, 2004; Verhoeven, Junger, Aken, Dekovic, & Aken, 2010). Modeling wordt verklaard vanuit de sociale leertheorie (Bandura & Huston, 1961; O'Leary et al., 1999). De sociale leertheorie gaat ervan uit dat kinderen niet alleen leren van de straf die ze krijgen, maar ook van de manier waarop ouders deze straf geven. Dit gedrag wordt geïmiteerd door het kind (Bandura & Huston, 1961). Naast modeling kan agressie bij kinderen verklaard worden door de coërcieve theorie van Patterson (O'Leary et al., 1999). Deze theorie gaat ervan uit dat agressief gedrag bij het kind voorkomt, omdat het kind controle wil uitoefenen op ouders (Wicks-Nelson & Israel, 2012). Dit agressieve gedrag wordt versterkt door wederzijdse negatieve bekrachtiging tussen ouder en kind (Patterson et al., 1989). Ouders geven toe aan hun kind, bijvoorbeeld door regels los te laten zodra hun kind agressief gedrag laat zien, waardoor het kind met dit gedrag stopt. Kinderen laten daardoor de volgende keer weer agressief gedrag zien, omdat zij weten dat zij daarmee hun zin krijgen (Prins, Bosch, & Braet, 2011). Overreactieve disciplinering van ouders heeft door deze opvoedingspatronen direct invloed op de mate van agressie bij jonge kinderen.

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat de invloed van disciplineringsstechnieken van ouders verschilt tussen jongens en meisjes (Carlo et al., 1999; Meunier et al., 2011; Silverthorn & Frick, 1999; Verhoeven et al., 2010). Uit onderzoek van O'Leary, Slep en Read (1999) blijkt dat er vroege sekseverschillen in de mate van agressief gedrag zijn. Meisjes laten tussen de leeftijd van anderhalf en drie jaar meer agressie zien dan jongens (O'Leary et al., 1999). Het verschil in agressie tussen jongens en meisjes verandert rond het vierde levensjaar (Prinzie, 2004). Vanaf die levensfase laten jongens meer agressief gedrag zien dan meisjes (Carlo et al., 1999; Chen, 2010; Chen et al., 2009; Prinzie, 2004). Dit verschil blijft stabiel (Prinzie, 2004). Het sekseverschil in agressie kan verklaard worden door twee factoren. Enerzijds een biologische factor: de mate van testosteron beïnvloedt de vorming van de hersenstructuur en de activiteit van deze hersenstructuren. Dit zou bijvoorbeeld zorgen voor

een ruwere en meer ongecontroleerde manier van spelen en een dominantere houding van jongens en heeft hiermee invloed op de mate van agressie (Hill, 2002). Jongens zouden hierdoor ook vaker competitie ervaren en sneller fysieke kracht gebruiken, terwijl meisjes meer verbaal zijn ingesteld en problemen oplossen door te onderhandelen. Meisjes laten daardoor minder agressief gedrag zien in sociale situaties (Prinzle, 2004). Daarnaast zou deze biologische factor van invloed kunnen zijn op de manier waarop jongens en meisjes reageren op disciplineren van ouders. Anderzijds kan dit sekseverschil verklaard worden door middel van opvoeding en de hierbij behorende socialisatietheorie. Deze theorie stelt dat jongens meer worden blootgesteld aan een opvoeding die ruw, ruig en agressief gedrag bevordert, terwijl meisjes vaker opgevoed worden met de nadruk op zorgzaamheid en hechte interpersoonlijke relaties (Carlo et al., 1999). Moeders zouden dochters meer stimuleren tot prosociaal gedrag en dochters zouden bijvoorbeeld vaker complimenten krijgen van hun ouders dan zonen (Carlo et al., 1999; Prinzle, 2004). Jongens zouden vaker fysieke straf krijgen (Lytton & Romney, 1991). De biologische factor en opvoeding zouden dus het sekseverschil in de uiting van agressief gedrag kunnen verklaren. Bij jongens en meisjes die dezelfde inconsequente en overreactieve disciplineren krijgen, wordt aangenomen dat jongens vaker agressief gedrag vertonen dan meisjes. Met name de biologische factor pleit voor deze aanname.

Uit de gevonden literatuur blijkt dat er tot nu toe weinig onderzoek gedaan is naar de modererende rol van geslacht in de relatie tussen disciplinerenstechnieken en agressie. De meeste studies hebben zich gericht op agressie van jongens en niet van meisjes. Ook is de relatie met disciplinerenstechnieken in combinatie met geslacht nog weinig onderzocht en is het merendeel van de gevonden studies cross-sectioneel. Dit onderzoek maakt gebruik van een longitudinaal design en is hiermee een toevoeging op de reeds aanwezige onderzoeken. Een andere toevoeging van dit onderzoek is dat het zich uitsluitend richt op disciplinerenstechnieken van moeders. Dit is een positief punt, omdat er nu expliciet gekeken wordt naar de relatie tussen moeders en kinderen. Vaders werken vaker voltijds dan moeders (Merens, Hartgers, & Brakel, 2012). Hierdoor zijn moeders waarschijnlijk de belangrijkste opvoeders, omdat zij over het algemeen de meeste tijd doorbrengen met hun kinderen. Voor dit onderzoek hebben we de volgende onderzoeksvragen opgesteld; ‘Is de relatie tussen inconsequentie van moeders en agressief gedrag bij kinderen sterker voor jongens dan voor meisjes?’ en ‘Is de relatie tussen overreactiviteit van moeders en agressief gedrag bij kinderen sterker voor jongens dan voor meisjes?’. Gezien de literatuur is de verwachting van dit onderzoek dat hogere mate van inconsequentie hogere niveaus van agressie voorspelt. Een hogere mate van overreactiviteit voorspelt hogere niveaus van agressie. Daarnaast is de

verwachting dat de disciplinerings technieken meer invloed hebben op het agressieve gedrag van jongens dan op dat van meisjes.

Methode

Respondenten

Voor het onderzoek zijn 264 moeders met 264 kinderen geselecteerd aan de hand van een gemakssteekproef. Onder de respondenten waren 135 jongens (51,1%), 129 meisjes (49,9%) en 264 moeders. Deze jongens en meisjes volgden onderwijs in groep 1 en 2 van het regulier basisonderwijs. Zij hadden bij aanvang van het onderzoek de leeftijd van vier tot zeven jaar ($M = 57,32$ maanden, $SD = 7,14$ maanden). De moeders, in de leeftijd van 21 tot 48 jaar ($M = 37$ jaar, $SD = 4.5$) hebben voor het onderzoek verschillende vragenlijsten ingevuld. De meeste kinderen (97,6%) en hun ouders (96,5%) zijn in Nederland geboren. Andere nationaliteiten die voorkomen in dit onderzoek zijn onder andere de Nederlandse Antillen, Duitsland, Marokko en België. Het grootste gedeelte van de moeders was ten tijde van het onderzoek getrouwd (76,2%) of woonde samen met een partner (17,6%). Het opleidingsniveau van moeders was hoger beroepsonderwijs (38,1%), universitair onderwijs (34,2%) en middelbaar beroepsonderwijs (18,1%). Van de moeders had 9,7% een ander opleidingsniveau. Er was tijdens de dataverzameling sprake van uitval van respondenten. 81,4% van de data van de kinderen op agressie was compleet, 18,6% van de data mistte. 81,8% van de data van de moeders op disciplinerings technieken was compleet, 18,2% van de data mistte. De power van dit onderzoek is berekend door middel van een poweranalyse. De power is de kans dat er een statistisch effect wordt gevonden in deze steekproef, gegeven dat dit effect aanwezig is in de populatie (Faul, Erdfelder, Buchner, & Lang, 2009). De power van dit onderzoek is 0.99 bij effectgrootte $f^2 = 0.15$. Dit betekent dat er genoeg power is om een middelmatig effect te vinden.

Procedure

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van bestaande data uit een lopend longitudinaal onderzoek. De dataverzamelingsprocedure is als volgt verlopen. Er zijn 300 scholen in de provincie Utrecht benaderd aan de hand van een random steekproef. De scholen hebben hierbij schriftelijk en telefonisch informatie gekregen over het onderzoek. In totaal hebben 49 scholen toestemming gegeven om ouders van kinderen uit groep 1 en groep 2 op deze scholen te benaderen voor deelname aan het onderzoek. De deelnemende scholen kwamen uit 19 plaatsen in de regio Utrecht. De ouders zijn geïnformeerd aan de hand van brieven en advertenties. Daarnaast zijn de onderzoekers op een aantal scholen geweest om persoonlijk informatie te geven. De moeders hebben zich vrijwillig opgegeven via internet. Ouders

hebben expliciet schriftelijk toestemming gegeven voor deelname aan het onderzoek en zijn hierover vooraf geïnformeerd. Er is gebruikt gemaakt van de informed consent procedure (Neuman, 2012). 264 moeders hebben verschillende vragenlijsten ingevuld die gebruikt zijn als data in dit onderzoek. Deze vragenlijsten zijn ingevuld in de winter van 2012-2013 (T1). Deze vragenlijsten zijn 7 maanden later nogmaals ingevuld (T2).

Onderzoeksinstrumenten

De mate van agressie bij kinderen is onderzocht aan de hand van de Child Behavior Checklist (Achenbach et al., 2008). De disciplinerings technieken van ouders zijn onderzocht met de Parenting Scale (Arnold et al., 1993) en de Parental Dimension Inventory (Power, 1993).

Child Behavior Checklist (CBCL) (Achenbach et al., 2008). De CBCL is een vragenlijst over gedrags- en emotionele problemen waargenomen door de ouders. De variabele mate van agressief gedrag wordt op twee meetmomenten (T1 en T2) gemeten met de subschaal agressief gedrag. Deze subschaal bestaat uit 19 items. Een voorbeelditem is 'Slaat anderen'. Ouders kunnen op een 3-punts-Likertschaal aangeven of dit gedrag bij hun kind past (0 = helemaal niet, 1 = een beetje of soms, 2 = duidelijk of vaak). Een hogere score op deze subschaal betekent een hogere mate van agressief gedrag (Achenbach et al., 2008). De schaalscore 'agressief gedrag' wordt berekend door het gemiddelde van de scores op de items te berekenen. De Cronbach's alpha van de variabele mate van agressief gedrag op T1 is .89 en op T2 is .88. De CBCL voor kinderen van anderhalf tot vijf jaar is nog niet genormeerd in Nederland (Egberink, Vermeulen, & Frisma, 2004-2014). Voor dit onderzoek zijn geen items van de subschaal omgepoold.

Parental Dimension Inventory (PDI) (Power, 1993). Deze vragenlijst meet de zelfgerapporteerde opvoedstijl van ouders. De variabele inconsequentie wordt gemeten met de subschaal consistentie. Deze subschaal bestaat uit acht items. Een voorbeelditem is 'Soms heb ik gewoon niet de energie om mijn kind zich te laten gedragen zoals het hoort'. Ouders kunnen op een 6-punts-Likertschaal aangeven hoe zij zullen reageren (variërend van 1 = helemaal mee oneens tot 6 = helemaal mee eens). Voor dit onderzoek zijn vier items omgepoold. Na ompoling betekent een hogere score op deze subschaal een hogere mate van inconsequentie. De schaalscore 'inconsequentie' wordt berekend door het gemiddelde van de scores op de items te berekenen. De Cronbach's alpha van de variabele inconsequentie is .75. De betrouwbaarheid en validiteit van de PDI wordt ondersteund door resultaten uit onderzoek van Cunningham, Warschausky en Dixon Thomas (2009).

Parenting Scale (PS) (Arnold et al., 1993). Deze vragenlijst meet disfunctionele opvoedstijlen van ouders. De variabele overreactiviteit wordt gemeten met de subschaal overreactiviteit. Deze subschaal bestaat uit negen items. Een voorbeelditem is ‘Als ik kwaad of gespannen ben...’, waarbij ouders deze zin kunnen aanvullen met ‘krijgt mijn kind constant kritiek’ of ‘geef ik niet meer kritiek dan gewoonlijk’. Er kan uiteindelijk op een 7-punts-Likertschaal door de ouders aangegeven worden of zij naar grote waarschijnlijkheid een effectieve disciplineringsstrategie gebruiken (=1) of er grote waarschijnlijkheid is van ouders om disciplinefout te maken (=7) (Arnold et al., 1993). Een hogere score op deze subschaal betekent een hogere mate van overreactiviteit. De schaalscore ‘overreactiviteit’ wordt berekend door het gemiddelde van de scores op de items te berekenen. Voor dit onderzoek zijn vier items omgepoold. Na ompoling betekent een hogere score op deze subschaal een hogere mate van overreactiviteit. De Cronbach’s alpha van de variabele overreactiviteit is .82. De Parenting Scale heeft een goede interne consistentie en een goede test-hertest betrouwbaarheid. De drie onderdelen van disfunctionele opvoedstijlen zijn valide, omdat het geobserveerde gedrag van onderzoekers overeenkomt met het zelfgerapporteerde opvoedgedrag van ouders (Arnold et al., 1993).

Analyse

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen is een multi-pele regressieanalyse uitgevoerd. Deze multi-pele regressieanalyse wordt gebruikt om relaties te beschrijven tussen variabelen en hypothesen te toetsen. De drie onafhankelijke variabelen van dit onderzoek zijn inconsequentie en overreactiviteit van ouders en het geslacht van het kind. De afhankelijke variabele van dit onderzoek is agressief gedrag van het kind op T2. Agressief gedrag van het kind op T1 fungeert als controlevariabele. De onafhankelijke variabele geslacht fungeert in dit onderzoek als moderator. Het geslacht is gecodeerd als 0 = jongen en 1 = meisje. De gecentreerde interactie-effecten, namelijk inconsequentie \times sekse en overreactiviteit \times sekse, zijn als nieuwe variabelen aangemaakt. Er kan door middel van een multi-pele regressieanalyse onderzoek worden gedaan naar hoofdeffecten en interactie-effecten van de onderzochte variabelen. De variabelen zijn stapsgewijs ingevoerd. In stap één is agressie op T1 ingevoerd. Vervolgens zijn bij stap twee de variabelen inconsequentie, overreactiviteit en geslacht ingevoerd. Ten slotte zijn de interactie-effecten toegevoegd. Wanneer er een significant interactie-effect wordt gevonden ($\alpha = .05$), betekent dit dat er sprake is van moderatie. De richting van deze moderatie kan geconcludeerd worden uit de *B*-coëfficiënt. Wanneer deze een grotere waarde heeft dan 0, betekent dit dat de relatie van inconsequentie en/of overreactiviteit met agressie van kinderen sterker is als kinderen meisjes zijn dan

wanneer ze jongens zijn. Wanneer de *B*-coëfficiënt een kleinere waarde heeft dan 0, betekent dit dat de relatie van inconsequentie en/of overreactiviteit met agressie van kinderen minder sterk is als kinderen meisjes zijn dan wanneer ze jongens zijn.

Resultaten

Om de relatie tussen disciplinerings technieken en agressief gedrag bij kinderen te onderzoeken, is een multiële regressieanalyse uitgevoerd. Vooraf zijn de aannames voor deze analyse gecontroleerd. Twee uitschieters zijn voor de analyse aangepast door deze te vervangen door een maximale score van drie standaarddeviaties van het gemiddelde (Field, 2009). Om de samenhang tussen de variabelen te onderzoeken zijn correlaties berekend (zie Tabel 1). Er is een grote samenhang tussen agressie op T1 een en T2.

Tabel 1

Correlatie, gemiddelde en standaarddeviatie voor de variabele agressie, inconsequentie en overreactiviteit

	1	2	3	4	$M_{jongens}$	$M_{meisjes}$	$SD_{jongens}$	$SD_{meisjes}$
1. Agressie T1		.80* ^b	.07 ^b	-.38* ^b	0.55	0.47	0.33	0.30
2. Agressie T2	.72* ^a		.18 ^b	-.36* ^b	0.46	0.43	0.29	0.30
3. Inconsequentie	.29* ^a	.22* ^a		-.32* ^b	2.44	2.39	0.67	0.71
4. Overreactiviteit	-.53* ^a	-.44* ^a	-.48* ^a		5.43	5.37	0.76	0.84

Noot. T1 = meetmoment 1, T2 = meetmoment 2

^a = jongens, ^b = meisjes

** $p < .05$*

In tabel 2 zijn de uitkomsten van het regressiemodel weergegeven. Voor de multiële regressieanalyse zijn de hoofdeffecten stapsgewijs ingevoerd en berekend. Stap één laat zien dat agressie op T1 een significante voorspeller is van de mate van agressie op T2. Rekening gehouden met agressie op T1 blijkt dat overreactiviteit en inconsequentie geen significante voorspellers zijn van agressie op T2. Ten slotte blijkt dat de interactie-effecten (1) inconsequentie en geslacht en (2) overreactiviteit en geslacht geen invloed hebben op de mate van agressie op T2.

Tabel 2

Uikomsten van het regressiemodel

Voorspeller	ΔR^2	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>p</i>
Stap 1	.56*				
Agressie T1		0.70	0.05	0.75	.00
Stap 2	.01				
Agressie T1		0.67	0.05	0.71	.00
Inconsequentie		-0.01	0.02	-0.00	.95
Overreactiviteit		-0.03	0.02	-0.09	.14
Geslacht kind		0.01	0.03	0.02	.63
Stap 3	.00				
Agressie T1		0.67	0.05	0.72	.00
Inconsequentie		-0.02	0.03	-0.05	.51
Overreactiviteit		-0.03	0.03	-0.09	.26
Geslacht kind		0.01	0.03	0.02	.63
Inconsequentie x Geslacht		0.04	0.05	0.07	.37
Overreactiviteit x Geslacht		0.00	0.04	0.01	.92

Noot. T1 = meetmoment 1

* $p < .05$

Samenvattend kan gesteld worden dat de hypothese, inconsequente disciplineren van moeders hogere niveaus van agressie bij kinderen voorspelt, wordt verworpen. De hypothese dat overreactiviteit van moeders hogere niveaus van agressie bij kinderen voorspelt, wordt eveneens verworpen. De relatie tussen inconsequentie en agressie en de relatie tussen overreactiviteit en agressie is hetzelfde voor jongens als voor meisjes.

Discussie

Uit onderzoek blijkt dat agressie één van de meest voorkomende en persistente problemen is in de kindertijd (Meunier et al., 2011). Agressie bij jonge kinderen is een belangrijke voorspeller voor latere psychopathologie (Ang, 2008; Russel et al., 2003; Stormshak et al., 2000). De relatie tussen agressie en latere psychopathologie komt met name voor bij jongens (Broidy et al., 2003; Chen, 2010; Chen et al., 2009). Meerdere onderzoeken hebben aangetoond dat disfunctionele disciplineringsstechnieken, zoals inconsequentie en overreactiviteit, agressie kunnen veroorzaken en in stand kunnen houden (Ang, 2008; Chen et al., 2009; Meunier et al., 2011; Patterson et al., 1989). Het huidige onderzoek bestudeert of de relatie tussen disciplineringsstechnieken van moeders en agressie bij jonge kinderen, anders is

voor jongens dan voor meisjes. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een longitudinaal design en is daarmee een belangrijke toevoeging op eerdere onderzoeken.

Aan de hand van deze eerdere onderzoeken was de verwachting dat inconsequentie en overreactiviteit van moeders zou zorgen voor een hogere mate van agressie bij kinderen en dat deze relatie sterker zou zijn voor jongens. Bij het onderzoeken van de eerste onderzoeksvraag is gebleken dat inconsequentie van moeders geen voorspeller is voor de mate van agressie van jonge kinderen. Dit komt niet overeen eerdere onderzoeken. Deze onderzoeken concludeerden juist dat een inconsequente disciplinering kan leiden tot een hogere mate van agressiviteit bij kinderen (Ang, 2008; Duncombe et al., 2012; Dwairy, 2010; Loeber & Hay, 1997; Meunier et al., 2011; Sutton et al., 1999). Bij het onderzoeken van de tweede onderzoeksvraag is gebleken dat overreactiviteit van moeders geen voorspeller is voor de mate van agressie van jonge kinderen. Ook dit komt niet overeen met eerder onderzoek (Arnold et al., 1993; Brook et al., 2001; Hill, 2002; Meunier et al., 2011; O'Leary et al., 1999; Prinzie, 2004; Verhoeven et al., 2010) en de geformuleerde verwachting. In dit onderzoek is daarnaast geen ondersteuning gevonden voor de verwachting dat de relatie tussen de disciplineringstechnieken en de mate van agressie sterker zou zijn voor jongens dan voor meisjes. Aan de hand van eerdere onderzoeken naar de mate van agressie bij jongens en meisjes, en met name naar de biologische verschillen tussen jongens en meisjes (Carlo et al., 1999; Chen, 2010; Chen et al., 2009; Prinzie, 2004), was echter de verwachting dat dit verband er wel zou zijn.

De resultaten van dit onderzoek kunnen verklaard worden door verschillende factoren. Ten eerste kunnen de gebruikte vragenlijsten sociaal wenselijk zijn ingevuld. Sociale wenselijkheid verwijst naar de neiging om te reageren op een manier die maakt dat de respondent 'beter' overkomt in plaats van te reageren op een nauwkeurige en waarheidsgetrouwe manier (Holtgraves, 2004). Kinderen zouden hierdoor in werkelijkheid agressiever kunnen zijn dan moeders hebben gerapporteerd. Daarnaast zouden moeders inconsequenter en/of overreactiever kunnen zijn dan zij rapporteren. De gerapporteerde mate van agressie, inconsequentie en overreactiviteit zouden daardoor wellicht niet valide zijn. Dit zou betekenen dat er wel een significante relatie kan bestaan tussen disciplineringstechnieken en de mate van agressie bij jongens en meisjes. Ten tweede kan de geringe variatie in scores ervoor gezorgd hebben dat er geen significant effect is gevonden. De eerder genoemde sociale wenselijkheid kan hiertoe geleid hebben. Daarnaast is het mogelijk dat de onderzochte moeders een ander beeld hebben van de mate van agressie van hun kind, waardoor er weinig variatie is in scores. Uit onderzoek blijkt namelijk dat moeders het gedrag van hun kind

positiever beoordelen als ze een goede relatie hebben met het kind (Treutler & Epkins, 2002). Ook kunnen ouders van agressievere kinderen het agressieve gedrag van hun kind als normaal beschouwen, waardoor zij geen verhoogde scores laten zien. Doordat er in zo'n geval weinig variatie in scores is, weinig ouders rapporteren hoge scores op agressie, is er minder kans om een significante relatie te vinden. Ten derde is er geen relatie gevonden tussen geslacht en de mate van agressie bij jonge kinderen. Dit is een opvallend resultaat, omdat in veel onderzoeken wel verschil is gevonden in mate van agressie tussen jongens en meisjes (Carlo et al., 1999; Chen, 2010; Chen et al., 2009; Prinzie, 2004). Mogelijk speelt de leeftijd van de onderzochte kinderen, en een gevoelige periode met betrekking tot agressie, hierbij een rol. Volgens onderzoek van Chen (2010) zorgen bepaalde karakteristieken van het kind voor deze gevoelige periode. Deze karakteristieken zijn bijvoorbeeld eenzaamheid, depressie en het hebben van een negatief zelfbeeld. Daarnaast zou de moderne tijd een rol kunnen spelen bij de gevonden resultaten. Eerder werd genoemd dat de opvoeding kan verschillen tussen jongens en meisjes (Carlo et al., 1999; Lytton & Romney, 1991; Prinzie, 2004). Mogelijk is dit sekseverschil in opvoeding in de huidige samenleving kleiner of zelfs verdwenen, waardoor jongens en meisjes dezelfde opvoeding ontvangen en dezelfde mate van agressie tonen. Daarnaast heeft huidig onderzoek zich gericht op meerdere vormen van agressie, terwijl uit onderzoek blijkt dat jongens vaker openlijke agressie en meisjes vaker relationele agressie laten zien (Crick & Grotpeter, 1995; Prinstein, Boergers, & Vernberg, 2001). Dit kan verklaren waardoor er geen modererend effect gevonden is van geslacht op de mate van agressie.

Huidig onderzoek had naast bovengenoemde factoren enkele methodologische beperkingen die mogelijk van invloed zijn geweest op de resultaten. Vooraf aan de multipale regressieanalyse zijn verschillende aannames gecontroleerd. Er zijn twee uitschieters aangepast voor de analyse. Dit heeft mogelijk geleid tot beperkingen met betrekking tot de conclusies, omdat de variatie in scores, en de kans om een significant effect te vinden, hierdoor kleiner werd. Daarnaast zijn enkel moeders onderzocht in dit onderzoek. Uit onderzoek blijkt dat vaders vaker agressie rapporteren bij hun kinderen (Treutler & Epkins, 2002). Mogelijk was er meer variatie in scores geweest als ook vaders waren onderzocht. Een derde methodologische beperking die mogelijk van invloed is geweest op de resultaten is de hoge samenhang tussen de scores op de variabelen agressie T1 en T2, wat maakt dat er minder kans is op het vinden van een significant effect op relatieve veranderingen in agressie.

Ondanks de limitaties is dit onderzoek belangrijk, omdat er nog niet veel longitudinale onderzoeken zijn gedaan naar de relatie tussen disciplinerings technieken van moeders en de

mate van agressie bij jonge kinderen. Ook het modererende effect van geslacht is op deze manier niet eerder onderzocht. Huidig onderzoek biedt daarnaast belangrijke implicaties voor vervolgonderzoek. Door de vragenlijsten met betrekking tot agressie van jonge kinderen door verschillende informanten te laten invullen, zou mogelijk een meer betrouwbare interpretatie verkregen worden van de mate van agressie van het kind. Naast beide ouders kunnen leerkrachten hier mogelijk bij betrokken worden (Verhulst, Koot, & van der Ende, 1994). Door observatie van disciplinerings technieken van moeders en de mate van agressie van kinderen kunnen de disciplinerings technieken en de mate van agressie beter worden onderzocht en kunnen sociaal wenselijke antwoorden worden beperkt. In de praktijk worden ouders en leerkracht vaak al betrokken om probleemgedrag van het kind te signaleren. Huidig onderzoek geeft het belang hiervan aan. In dit onderzoek is alleen de agressiviteit van jonge kinderen onderzocht. Om een goed beeld te krijgen van de ontwikkeling van agressie, en het verschil tussen jongens en meisjes, zijn longitudinale studies belangrijk. Hierdoor kan er inzicht verkregen worden in de periode in de ontwikkeling waarin jongens en meisjes gevoelig zijn voor disciplinerings technieken en hierdoor agressief gedrag laten zien. Uit onderzoek is gebleken dat tweejarige kinderen agressiever zijn dan één jarige kinderen. Dit geldt met name voor jongens (Alink et al., 2006). Dit kan betekenen dat jonge kinderen gevoeliger zijn voor disciplinerings technieken dan oudere kinderen. Tevens heeft huidig onderzoek zich gericht op meerdere vormen van agressie bij jonge kinderen. Mogelijk is er daardoor geen effect gevonden. Voor vervolgonderzoek is het interessant om meerdere vormen van agressie in relatie met disciplinerings technieken te onderzoeken, zoals openlijke en relationele agressie. Mogelijk zouden disciplinerings technieken kunnen leiden tot verschillende vormen van agressie en is hierin verschil tussen jongens en meisjes.

Het huidige onderzoek heeft zich gericht op de vraag of er een relatie is tussen inconsequentie en overreactiviteit van moeders en agressief gedrag van kinderen en of deze relatie sterker is voor jongens dan voor meisjes. Inconsequentie en overreactiviteit van moeders versterkt de mate van agressie van kinderen niet, en er is gebleken dat jongens en meisjes hetzelfde reageren op deze disciplinerings technieken. Het onderzoek is vernieuwend door het longitudinale design en biedt implicaties voor vervolgonderzoek. Vroege signalering blijft daarnaast van groot belang om te voorkomen dat agressief gedrag dat ontstaat op jonge leeftijd zich ontwikkelt tot psychopathologie.

Referenties

- Achenbach, T. M., Becker, A., Döpfner, M., Heiervang, E., Roessner, V., Steinhausen, H., & Rothenberger, A. (2008). Multicultural assessment of child and adolescent psychopathology with ASEBA and SDQ instruments: research findings, applications, and future directions. *Child Psychology and Psychiatry, 49*, 251-275. doi: 10.1111/j.-1469-7610.2007.01867.x
- Alink, L. R. A., Mesman, J., Zeijl, J., van, Stolk, M. N., Juffer, F., & Koot, H. M. (2006). The early childhood aggression curve: Development of physical aggression in 10- to 50-month-old children. *Child Development, 77*, 954-966. doi:0009-3920/2006/7704-0009
- Ang, R. P. (2008). Dysfunctional parenting behaviors and parenting stress among mothers of aggressive boys. *Child & Family Behavior Therapy, 30*, 319-336. doi:10.1080/07317-100802483181
- Arnold, D. S., O'Leary, S. G., Wolff, L. S., & Acker, M. M. (1993). The Parenting Scale: A measure of dysfunctional parenting in discipline situations. *Psychological Assessment, 5*, 137-144. doi:10.1037/1040-3590.5.2.137
- Bandura, A., & Huston, A. C. (1961). Identification as a process of incidental learning. *Journal of Abnormal and Social Psychology, 63*, 311-318
- Boudewijnse, H. B., Lokven, E., van, & Oskam, E. (2005). *Nederlands Leerboek Jeugdgezondheidszorg*. Assen: Koninklijke Van Gorcum
- Briggs-Gowan, M. J., Carter, A. S., Moye Skuban, E., & McCue Horwitz, S. (2001). Prevalence of social-emotional and behavioral problems in a community sample of 1 and 2-year-old children. *American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 40*, 811-819. doi:10.1097/00004583-200107000-00016
- Broidy, L. M., Nagin, D. S., Tremblay, R. E., Bates, J. E., Brame, B., Dodge, K. A., Fergusson, D., Horwood, J. L., Loeber, R., Laird, R., Lynam D. R., Moffitt, T. E., Pettit, G. S. & Vitaro, F. (2003). Developmental trajectories of childhood behaviours and adolescent delinquency: A six-site, cross-national study. *Developmental Psychology, 39*, 222-245. doi:10.1037/0012-1649.39.2.222
- Brook, J. S., Zheng, L., Whiteman, M., & Brook, D. W. (2001). Aggression in toddlers: Associations with parenting and marital relations. *The Journal of Genetic Psychology, 162*, 228-241. doi:10.1080/00221320109597963
- Campbell, S. B., Shaw, D. S., & Gilliom, M. (2000). Early externalizing behaviour problems:

- Toddlers and pre-schoolers at risk for later maladjustment. *Development and Psychopathology*, *12*, 467-488. doi:10.1017/S0954579400003114
- Carlo, G., Raffaelli, M., Laible, D. J., & Meyer, K. A. (1999). Why are girls less physically aggressive than boys? *Sex Roles*, *40*, 711-129. doi:10.1023/A:1018856601513
- Chen, J. J. (2010). Gender differences in externalising problems among preschool children: implications for early childhood educators. *Early Child Development and Care*, *180*, 463-474. doi:10.1080/03004430802041011
- Chen, X., Wu, H., Chen, H., Wang, L., & Cen, G. (2009). Parenting practices and aggressive behavior in Chinese children. *Parenting: Science and Practice*, *9*, 159-187. doi:10.12-07?S15327922PARO103_01
- Crick, N. R., & Grotpeter, J. K. (1995). Relational aggression, gender, and social-psychological adjustment. *Child Development*, *66*, 710-722.
- Cunningham, S. D., Warschausky, S., & Dixon Thomas, P. (2009). Parenting and social functioning of children with and without cerebral palsy. *Rehabilitation Psychology*, *54*, 109-115. doi:10.1037/a0014748
- Del Vecchio, T., & O'Leary, S. G. (2006). Antecedents of toddler aggression: Dysfunctional parenting in mother-toddler dyads. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, *35*, 194-202. doi:10.1207/s15374424jccp3502_3
- Duncombe, M. E., Havighurst, S. S., Holland, K. A., & Frankling, E. J. (2012). The contributing of parenting practices and parent emotion factors in children at risk for disruptive behavior disorders. *Child Psychiatry and Human Development*, *43*, 715-733. doi:10.1007/s10578-012-0290-5
- Dwairy, M. (2010). Parental inconsistency: a third cross-cultural research on parenting and psychological adjustment of children. *Journal of Child and Family Studies*, *19*, 23-29. doi:10.1007/s10826-009-9339-x
- Egberink, I. J. L., Vermeulen, C. S. M., & Frisma, R. M. (2004-2014). COTAN beoordeling 2005, CBCL. Bekeken via www.cotandocumentatie.nl
- Fagot, B. I., & Hagan, R. (1985). Aggression in toddlers: Responses to the assertive acts of boys and girls. *Sex roles*, *12*, 341-351. doi:10.1007/BF00287600
- Faul, F., Erdfelder, E., Buchner, A., & Lang, A. G. (2009). Statistical power analyses using G*Power 3.1: Tests for correlation and regression analysis. *Behavior Research Methods*, *41*(4), 1149-1160. doi:10.3758/BRM.41.4.1149
- Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS, third edition*. London: SAGE Publications

- Gardner, F. E. M. (1989). Inconsistent parenting: is there evidence for a link with children's conduct problems? *Journal of Abnormal Child Psychology*, *17*, 223-233.
- Happé, F., & Frith, U. (1996). Theory of mind and social impairments in children with conduct disorder. *British Journal of Developmental Psychology*, *14*, 385-398. doi:10.1111/j.2044-835X.1996.tb00713.x
- Hay, D. F., Castle, J., & Davies, L. (2000). Toddlers' use of force against familiar peers: A precursor of serious aggression? *Child Development*, *71*, 457-467. doi: 10.1111/1467-8624.00157
- Hill, J. (2002). Biological, psychosocial and social processes in the conduct disorders. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *43*, 133-164. doi:10.1111/1469-7610.00007
- Hinshaw, S. P. (1992). Externalizing behaviour problems and academic underachievement in childhood and adolescence: causal relationships and underlying mechanisms. *Psychological Bulletin*, *111*, 127-155. doi:10.1037/0033-2909.111.1.127
- Holtgraves, T. (2004). Social desirability and self-reports: Testing models of socially desirable responding. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *30*, 161-172. doi:10.1177/0146167203259930
- Loeber, R., & Hay, D. (1997). Key issues in the development of aggression and violence from childhood to early adulthood. *Annual Reviews Psychology*, *48*, 371-410. doi:10.1146/annurev.psych.48.1.371
- Lytton, H., & Romney, D. M. (1991). Parents' differential socialization of boys and girls: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, *109*, 267-296. doi:10.1037/0033-2909.109.2.267
- Merens, A., Hartgers, M., & Brakel, M., van den (2012). Emancipatiemonitor 2012, Centraal Bureau voor Statistiek. Bekeken via <http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/dossiers/vrouwen-en-mannen/publicaties/publicaties/archief/2012/emancipatiemonitor-2012-pub.htm>
- Meunier, J. C., Roskam, I., Stievenart, M., Moortele, G., van de, Browne, D. T., & Kumar, A. (2011). Externalizing behavior trajectories: The role of parenting, sibling relationships and child personality. *Journal of Applied Developmental Psychology*, *32*, 20-33. doi:10.1016/j.appdev.2010.09.006
- Neuman, W. L. (2012). *Understanding Research*. Boston: Pearson Education.
- O'Leary, S. G., Smith Slep A. M., & Reid, M. J. (1999). A longitudinal study of mothers overreactive discipline and toddlers externalizing behavior. *Journal of Abnormal*

- Child Psychology*, 27, 331-341. doi:10.1023/A:1021919716586
- Patterson, G. R., DeBaryshe, B. D., & Ramsey, E. (1989). A developmental perspective on antisocial behavior. *American Psychologist*, 44, 329-335. doi:10.1037/0003-066X.44.2.329
- Power, T. G. (1993). *Parenting Dimension Inventory (PDI): A research manual*. Houston: University of Houston.
- Prins, P. J. M., Bosch, J. D., & Braet, C. (2011). *Methoden en technieken van gedragstherapie bij kinderen en jeugdigen*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum
- Prinstein, M. J., Boergers, J., & Vernberg, E. M. (2001). Overt and relational aggression in adolescents: Social-psychological adjustment of aggressors and victims. *Journal of Clinical Child Psychology*, 30, 479-491
- Prinz, P. (2004). Externaliserend probleemgedrag en opvoeding bij kinderen van vier tot negen jaar; cohort-sequentiële, latente groeimodellen. *Kind en Adolescent*, 25, 55-67. doi:10.1007/BF03060907
- Russel, A., Hart, C. H., Robinson, C. C., & Olsen, S. F. (2003). Children's sociable and aggressive behaviour with peers. *International Journal of Behavioral Development*, 27, 74-86. doi:10.1080/01650250244000038
- Silverthorn, P., & Frick, P. J. (1999). Developmental pathways to antisocial behavior: The delayed-onset pathway in girls. *Development and Psychopathology*, 11, 101-126. doi:10.1017/S0954579499001972
- Stormshak, E. A., Bierman, K. L., McMahon, R. J., & Lengua, L. J. (2000). Parenting practices and child disruptive behavior problems in early elementary school. *Journal of Clinical Child Psychology*, 29, 17-29. doi:10.1207/S15374424jccp2901_3
- Sutton, J., Smith, P. K., & Swettenham, J. (1999). Bullying and Theory of Mind: A critique of the social skills deficit view of antisocial behavior. *Social Development*, 8, 117-127. doi:10.1111/1467-9507.00083
- Treutler, C. M., & Epkins, C. C. (2002). Are discrepancies among child, mother, and father reports on children's behavior related to parents' psychological symptoms and aspects of parent-child relationships? *Journal of Abnormal Child Psychology*, 31, 13-27. doi:0091-0627/03/0200-0013/0
- Verhoeven, M., Junger, M., Aken, C., Dekovic, M., & Aken, M. A. G. (2010). Parenting and children's externalizing behaviour. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 31, 93-105. doi:10.1016/j.appdev.2009.09.002
- Verhulst, F. C., Koot, H. M., & Ende, J., van der (1994). Differential predictive value of

parents' en teachers' reports of children's problem behaviors: A longitudinal study.

Journal of Abnormal Child Psychology, 22, 531-546. doi:10.1007/BF02168936

Wicks-Nelson, R., & Israel, A. C. (2012). *Abnormal Child and Adolescent Psychology, seventh edition*. Essex: Pearson Education.